

Kur'an-ı Kerîm'e abdestsiz dokunmanın hükmü nedir?

Soru: Kur'an-ı Kerîm'e abdestsiz dokunmanın hükmü nedir?

Cevap

Kur'an-ı Kerîm'e abdestsiz dokunmanın hükmü

Sünnet'in hüccet olduğunu reddeden ve adına "Kur'an Müslümanlığı" denilen anlayış, Mekki olan "لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ" / Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir."¹ ayetten hareketle abdestsiz Kur'an'a dokunmanın yasak olduğu hükmüne varılamayacağını iddia etmektedir. Onlara göre bu ayet Mekke'de, abdest ayeti ise Medine'de inmiştir. Dolayısıyla bu ayette bahsedilen varlıklar insanlar değil de melekler olduğundan Kur'an'a abdestsiz tutmanın caiz olduğunu söylemektedirler.²

Fıkhi hükümler -esas itibariyle- edille-i şer'iyye olarak tabir edilen; Kur'an, sünnet, icma ve kıyastan oluşan dört ana kaynağa dayanır. Kur'an-ı Kerim dışındaki diğer üç kaynağın hükümler için delil olması bizzat Kur'an-ı Kerim tarafından ifade edilmektedir. Zira Allah Teala "وَيُحِلُّ لَهُمْ" / Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar."³ ayetiyle hüküm koyma yetkisini Allah Rasûlü'ne ﷺ izafe ederek sünnetin de şer'i bir kaynak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca "وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ" / Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra peygambere karşı çıkar, mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir."⁴ ayetiyle müminlerin yolundan ayrılmayı yasaklayarak icmanın kesin bir delil olduğunu beyan etmiştir. Bununla birlikte "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ" / Ey basiret sahipleri, ibret alın."⁵ ayeti de bir hadisenin illetinin tesbit edilmesinden sonra hükmü bilinmeyen başka bir hadisenin ona kıyas edilerek ibret alınmasını emrederek ictihadın önemli bir esasını teşkil eden kıyas deliline temel oluşturmaktadır. Kaynaklar arasındaki bu yakın ilişkiden dolayı İslam hukukunu hem esas hem de hükümler itibariyle bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Zira bir delil diğeri için ya kaynak hükmünde ya da ondan beslenmektedir. Buna göre Kur'an ve sünnete aykırı bir hüküm üzerine icma olmayacağı gibi icma edilen bir hükme aykırı olan kıyas da geçerli değildir. Aynı şekilde metlûv vahiy olan Kur'an-ı Kerîm, gayr-ı metlûv olan Sünnet'e muhalif olamaz. Buna göre bir hüküm hakkında yorum yapabilmek ve doğru sonuca ulaşabilmek için tüm deliller birlikte incelenmelidir.

Sünnet, icma ve kıyas gibi diğer deliller göz ardı edilerek Vakıa 79 incelendiğinde abdestsiz Kur'an-ı Kerim'e dokunma yasağının kat'i bir şekilde sabit olmayacağı açıktır. Zira ayetin farklı

şekillerde tefsir edilmesi mümkündür. “لَا يَمْسُهُ” ifadesindeki zamir Kur’an’ın kendisine dönebileceği gibi içinde bulunduğu ‘korunmuş kitap’a da râci olabilir. Ayrıca ‘tertemiz olanlar’ ifadesinden abdestli olanlar anlaşılabilir gibi gûnahtan temiz olan insan ve melekler de anlaşılabilir.

Ayetler Bağlamında Kur’an’a Abdestsiz Dokunmak

Biz, bu makalede meseleyi önce “لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ” / Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir.”⁶ ayeti bağlamında inceleyecek, ardından diğer deliller açısından kapsamlı bir değerlendirmesini yapacağız.

Kur’an-ı Kerim’de söz konusu ayetler şu şekildedir:

“لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ” / Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur’an’dır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.”⁷

‘Korunmuş kitap’tan maksat, Allah Teâla’nın her türlü bilgiyi içine kaydettiği⁸ keyfiyetini tam olarak bilemediğimiz ‘levh-i mahfuz’ adındaki kitaptır. Kur’an-ı Kerim’in de bu kitabın içinde olduğu şu ayetlerde de zikredilmiştir: “بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ” / Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur’an’dır. O, korunmuş bir levhada (Levh-i Mahfuz’da)dır.”⁹, “وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّ حَكِيمٌ” / Apaçık Kitab’a andolsun ki, iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur’an yaptık. Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta (Levh-i Mahfuz’da) mevcuttur, çok yücedir, hikmetlerle doludur.”¹⁰

Söz konusu ayetler, Kur’an-ı Kerim’i medh ve tazim etme bağlamında nazil olmuştur. Zira ayetler zincirinin öncesinde, sonrasını tekit noktasında “فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ” / Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki, bilerseniz, gerçekten bu, büyük bir yemindir.”¹¹ şeklinde bir yemin yer alıp; sonrasında da inkar edenlerin ilahi kaynaklı bu yüce kitaba inanmamalarına karşı bir taaccüp ifadesi bulunmaktadır;

“أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّذْهِبُونَ” / Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?”¹² Kur’an-ı Kerim’i medh ve övgü makamında ayrı ayrı zikredilen sıfatların Kur’an’ın kendi sıfatları olması bağlama daha uygundur.¹³ Zira, “كَرِيمٌ / değerli, yüce”, “فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ / korunmuş bir kitapta olma”, “لَا يَمْسُهُ إِلَّا” / sadece temizlenenlerin O’na dokunması” ve “تَنْزِيلٍ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ” / Alemlerin rabbinden indirilmiş olması” ifadelerinin her biri ayrı ayrı Kur’an’ın birer sıfatı olursa Kur’an’a sadece temizlenenlerin dokunduğu anlaşılır. Bu da Kur’an’a dokunurken abdestli olmak gerektiğine işaret eder.¹⁴

Ayetin başındaki “لَا” harfi iki manaya gelebilir. Nâfiye(olumsuzluk edatı) olabileceği gibi nâhiye(nehiy edatı) de olabilir. Olumsuzluk edatı olduğunda “يَمْسُهُ” fiilinin sonundaki damme raf alametli olur. Nehiy edatı olduğunda ise fiilin mebni olması gerektiğinden “يَمْسُ” fiili dammeli görünse de aslında cezm üzere mebnidir. İdgam olduğundan dolayı “هـ” zahirinin harekesine uyum sağlaması için damme yapılmıştır.¹⁵ Aynı şekilde “لَا يَمْسُهُ” ifadesindeki “هـ” zamiri yakın

olan “کتاب مکنون” ifadesine dönebileceği gibi uzak olan “قرآن کریم” ifadesine de dönebilir. Buna binaen ayetin manasına dair ihtimalleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Eğer “ه” zamiri Kur’an-ı Kerim’e döner ve “لا” harfi olumsuzluk edatı olursa ayet ihbari bir cümle olur ve “O Kur’an’a sadece temiz olanlar dokunur.” manasına gelir. Ayetin bağlamında meleklerden bahsedilmediğinden dolayı ‘temiz olanlar’ ile sadece meleklerin kastedildiği iddiası isabetli olmaz. Ayrıca “المطهرون” lafzı âm bir lafız olduğundan dolayı ‘temiz olan’ ifadesi herkesi içine alır ve melekler de insanlar da bunun içine girer. Bu umum ifadeyi tahsis eden bir delil bulunmadan “المطهرون” lafzının meleklerle has kılınması doğru olmaz. Bununla birlikte levh-i mahfuzla alakalı vazifeli olan melekler, meleklerden bir grup olup tamamı değildir.¹⁶ Bu durum da lafzın umumiyetine zarar verir. Ayrıca “المطهرون” lafzıyla kastedilen, melekler olursa el ile dokunmak manasına gelen “مس” kelimesi hakiki manasından çıkarılarak mecaz manaya hamledilmesi gerekir. Çünkü melekler için korunmuş kitaba veya içindeki Kur’an’a hakiki bir dokunma söz konusu değildir. Onlar için dokunmaktan kasıt korunmuş kitaba muttali olmaları veya O’nu talep etmeleri gibi manalara gelebilir ki bunlar mecaz manadır.¹⁷ Hakiki mananın kastedilmediğine dair bir karine olmadan da mecaz manaya gidilmez.¹⁸ O halde ‘temiz olanlar’ ile kastedilenlerin beşer olan kullar olması daha uygundur. Mana zikredildiği gibi olduğunda, bir haber cümlesi olarak ‘Kur’an’a sadece temiz olan insanlar dokunur’ ifadesi yanlış bir bilgi olur. Zira nice abdestsiz veya başka manalarda temiz olmayan kişiler Kur’an’a dokunmaktadır. Ayet bu şekilde anlaşılırsa Allah Teâla’ya yalan isnadı söz konusu olur ki bu muhaldir. O halde ayetin emir manasında haber cümlesi şeklinde anlaşılması gerekir ki¹⁹ bu üslup Kur’an-ı Kerim’in farklı ayetlerinde kullanılmıştır. Örneğin hac ibadetinin yasaklarıyla ilgili “مَنْ فَرَضَ فِيهِ الْحَجَّ” / فَمَنْ فَرَضَ فِيهِ الْحَجَّ / فَلَا رَفْثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur.”²⁰ ayeti emir manasında haber şeklinde gelmiştir. Aynı şekilde boşanmış kadınların iddet süresini ifade eden “وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ” / Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklesinler.”²¹ ayeti de bu minvaldedir. Bu ihtimale göre ayet, abdestsiz olan kulların Kur’an-ı Kerim’e dokunamayacaklarını ifade etmiş olur.
- Eğer “ه” zamiri Kur’an’a döner, “لا” harfi de nehiy manasında olursa ayet “Kur’an’a sadece temiz olanlar dokununsunlar.” manasında abdestsiz Kur’an’a dokunulamayacağına dair açık bir emir olur. Cezmedici nehiy edatından sonra gelen “يَمْسُهُ” fiilinin son harfinin damme olmasının sebebi ise damme üzere mebni olan “ه” zahirine bitiştiğinden ona uyum sağlamak içindir. Nitekim sükun üzere mebni olan emir fiilin bu şekilde okunması da Arapça dil kuralları açısından caiz görülmüştür.²² Bu manaya göre “المطهرون” lafzı ile kastedilen melekler olamaz. Zira meleklerle direkt olarak verilen bir emrin Kur’an-ı Kerim üzerinden ulaştırılmasının bir manası yoktur. Çünkü Kur’an-ı Kerim insanlara inmiş bir kitaptır. Bununla birlikte ayetin bağlamı dikkate alındığında insanlara bir emir olma manası da zayıf bir ihtimaldir. Zira Kur’an-ı Kerim’i medh etme bağlamında haber cümleleriyle Kur’an’ın vasıfları serd edilirken araya bir emrin girmesi uzak görünmektedir.²³

- Eğer ayetteki “و” zamiri ‘korunmuş kitap’a döner ve “لا” harfi olumsuzluk edatı olursa ayet, “O korunmuş kitaba sadece temiz olanlar dokunur.” manasında levh-i mahfuza sadece temiz olan meleklerin ulaşabileceğini ifade eden bir haber cümlesi olur. Zira insanların levh-i mahfuza ulaşmaları mümkün olmadığından ‘temiz olanlar’dan kasıt meleklerdir. Temiz olmaktan murad ise, günahsız ve şeytanın vesveselerinden ve şehvetten uzak olmaları iken korunmuş kitaba dokunmalarından kasıt ise oradan bilgi almaları, oraya muttali olmalarıdır.²⁴ Bu ihtimal, ayetin bağlamı noktasında, içinde Kur’an-ı Kerim’in bulunduğu levh-i mahfuza sadece temiz olan meleklerin ulaşabilmesi sebebiyle Kur’an-ı Kerim’in tazimi ve övgüyü hak eden bir kitap olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla ayette Kur’an’ı Kerim’e tazim edilmesine dair işaret vardır. Bu tazim de ‘temiz olmak’la yerine getirilebilir. Zira ‘Melek’ lafzının açıkça zikredilmeyip yerine ‘temiz olanlar’ ifadesinin getirilmesinden, Kur’an’a ulaşabilmesinin ‘temiz olma’ illetine bağlı olduğu anlaşılır. Eğer kelimenin kökünden türetilen müştak bir kelimeye hüküm bağlanmışsa hükmün illeti istikak noktası olan kelimenin köküdür.²⁵ Örneğin “وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ / Yaptıklarına bir karşılık ve Allah’tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin.”²⁶ ayetinde “السَّارِقُ / çalan kişi” lafzı “سَرَقَ / çalmak” kökünden türemiştir. O halde elleri kesme hükmünün “السَّارِقُ” lafzının kökü olan “سَرَقَ” lafzına bağlı olduğu ve çalma(“سَرَقَ”) fiilinin el kesme hükmünün illeti olduğu anlaşılır. Buna binaen meleklerin temiz olmaları sebebiyle ulaşabildikleri ve içinde Kur’an’ın bulunduğu levh-i mahfuz ancak temiz olmakla ulaşılacak bir kitaptır. Melekler insan cinsinden farklı bir yaratılışa sahip olduğundan onların temizliği ve dokunması insanın temizlik ve dokunmasından farklıdır. “مس” kelimesi hakiki manada el ile dokunmayı ifade ederken²⁷, “مُطَهَّرٌ / temiz olan” kelimesi ise hakiki olarak beden temizliğini ifade eder. Zira Allah Teâlâ abdestin nasıl alınacağını bildirdikten sonra “مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ / Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”²⁸ ifadesiyle kulun abdest ile temiz olduğunu ifade etmektedir. Taharet manevi, ahlaki temizlik manasında da kullanılan müşterek bir kelime olsa da²⁹ ayette temizlik mutlak olarak zikredildiğinden insan için her türlü temizlik buna dahil olur. Vakıa 79’taki ‘temiz olanlar’dan maksat melekler olsa dahi, ayet, abdest ayetinin sonunda gelen “Sizi tertemiz yapmak” anlamındaki fiil ile birlikte düşünüldüğünde, Kur’an’a abdestli olarak dokunulması gerektiği ortaya çıkacaktır.
- Eğer “و” zamiri ‘korunmuş kitap’a döner ve “لا” harfi nehy edatı olursa ayet “O korunmuş kitaba sadece temiz olanlar dokunsunlar.” manasında olur. Bu durumda temiz olanlar ile insanların kastedilmesi doğru değildir. Zira ifade ettiğimiz gibi insanların levh-i mahfuza ulaşması mümkün değildir. Bu emrin meleklerle yöneltilmesi de makul değildir. Çünkü melekler için temiz olmaktan başka bir hal imkansızdır. Temiz olan meleklerle bir daha temiz olma emri vermek, hasılı tahsil kabilinden olur. Sonra insanlara indirilen Kur’an-ı Kerim’de meleklerle bir emir verilmesi makul olmaz. Ayrıca zikrettiğimiz gibi Kur’an’ı medh

bağlamında zikredilen sıfatların arasına bir emir ifadesi gelmesi uygun değildir. Bu gibi problemler bu ihtimali zayıflatmaktadır. Meleklerle dair bir emir söz konusu olabileceğini farzetsek bile bir önceki ihtimalde bu durumun insanların da Kur'an'a abdestsiz dokunmaması gerektiğini ifade ettiğini belirtmiştik.

- ‘Korunmuş kitap’tan maksadın levh-i mahfuz değil insanların ellerinde bulunan mushaflar olduğunu ifade eden bir görüş de mevcuttur.³⁰ Bu görüşe göre ayetin manası, “Mushaflar içinde korunmuş Kur'an ayetlerine sadece temiz olanlar dokunurlar.” şeklinde olur. Eğer bu mana tercih edilirse ayetin abdestsiz Kur'an'a dokunulmayacağına delalet ettiği açıktır. Zira Mushaflara sadece insanlar dokunmaktadır.

Mevzu sadece Kur'an-ı Kerim ve bazı dil kuralları zaviyesinden incelendiğinde de Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz tutmanın caiz olmadığı görülmektedir. Her ne kadar fikhî bir meseleyi sünnet, icma ve kıyas gibi delilleri yok sayarak hükme bağlamak doğru olmasa da muhatapların delil olarak sadece Kur'an'ı kabul etmelerinden dolayı böyle bir metot izledik. Şimdi ise uygulanması gereken doğru metot ile meseleye yaklaşılarak bu konuda varid olan diğer nasların ışığında ayeti anlamaya çalışacağız.

Edille-i Şeriyye Bağlamında Kur'an'a Abdestsiz Tutmak

Her fikhî meselede esas kabul edilmesi gereken metot hükme Kitab, Sünnet, İcma ve kıyas çerçevesinde varmaktır.

İbn Abbas, İkrime, Mücahid, Said b. Cübeyr, Kelbi gibi alimler söz konusu ayette ‘temiz olanlar’dan maksadın melekler olduğunu ifade etmişlerdir.³¹ Ancak ayetin bu şekilde anlaşılması abdestsiz Kur'an'a dokunulabileceği manasına gelmez. Zira biraz sonra zikredeceğimiz gibi konu hakkında daha açık başka naslar mevcuttur. Bu sebeple ayetin meleklerle ilgili olduğunu söyleyen alimler dahi abdestsiz Kur'an'a dokunulabileceği görüşünü benimsememiştir. Mesela İmam Malik abdestsiz Kur'an-ı Kerim'in taşınılamayacağını³² ifade ettikten sonra ayet hakkındaki görüşünü şu şekilde dile getirir: “Ona ancak temiz olanlar dokunur.”³³ ayeti hakkında duyduğum en güzel görüş burada ‘temiz olanlar’ ile kastedilenin Abese suresinde ‘ذِكْرٌ فَنَ شَاءَ ذَكَرُهُ فِي صُحُفٍ / مَكْرَمَةٍ مَّرْفُوعَةٍ مَطْهَرَةٍ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كَرَامٍ بَرَّةٍ كَلَّا إِنَّهَا / Hayır, böyle yapma! Çünkü bu (Kur'an) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır. O, şerefli ve sâdık yazıcı meleklerin elindeki yüksek, tertemiz ve çok değerli sahifelerdedir.’ şeklinde anlatılan melekler olduğu görüşüdür.”³⁴

Sünnette abdestsiz Kur'an'a dokunulamayacağına dair açık deliller mevcuttur ve bu deliller hükmün aslını teşkil etmektedir. Söz konusu mesele, zikrettiğimiz farklı yorumlara açık olduğundan dolayı ayetten ziyade, ayetin zikredeceğimiz rivayetler doğrultusunda anlaşılmasıyla sabit olmuştur.³⁵ Zira Kur'an ve sünnet bir bütün olduğundan ayrı ayrı değerlendirilemez. Çünkü sünnet Kur'an'ı teyid eder, kapalı yerleri açıklar, hayata nasıl tatbik edileceğini gösterir, Kur'an'ın hüküm bildirmediği yerlerde hüküm koyabilir. Bu konudaki bazı deliller şu şekildedir:

- Allah Rasûlüﷺ'nün Amr b. Hazm ile Yemen ehline gönderdiği; içinde zekat, diyetler, diğer farz ve sünnetlerin olduğu mektubun³⁶ içerisindeki emirlerden biri de “لا يمس القرآن إلا طاهر/ Kur'an'a sadece temiz olan dokunsun.” emridir.³⁷ Allah Rasûlü'nünﷺ bu mektubu ilim ehli arasında sıhhatini değerlendirmek için senedine bakılmaya ihtiyaç duyulmayacak şekilde meşhur olmuştur. Zira bu mektup herkes tarafından kabul edildiği için mütevatir derecesine yaklaşmıştır.³⁸
- Diğer bir rivayette Allah Rasûlüﷺ Hakim b. Hizam'a “Yalnızca temizlik halindeyken Kur'an'a dokun.”³⁹ buyurmuştur.
- Ömer Müslüman olmadan önce Allah Rasûlü'nüﷺ öldürmeye giderken kız kardeşinin Müslüman olduğunu öğrenince onun evine gider ve okudukları Kur'an yazılı parçayı ister. Bunun üzerine kardeşi “Sen pissin. Bu Kur'an'a sadece temiz olanlar dokunabilir. Kalk, yıkan ve abdest al.” demiş, Hz. Ömer de Kur'an'ı yıkandıktan sonra okumuştur.⁴⁰

Söz konusu mesele hadisler çerçevesinde değerlendirildiğinde abdestsiz Kur'an'a dokunmanın yasak olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu konudaki ayetin farklı yorumlanması Kur'an'a abdestsiz dokunulabileceğini göstermez. Zira hadisler de fıkî hükümler için delil olmaya kafidir.

Ayet hakkında alimlerin farklı yorumları olsa da dört mezhebin müçtehitleri abdestsiz Kur'an'a dokunulamayacağı hususunda icma' etmiştir.⁴¹ Bu meselede sadece Zahiri mezhebinin muhalefeti vardır.⁴² İslam ümmetinin neredeyse tamamının asırlar boyu mezheplerini taklit ettiği dört imamın icma ettiği bir görüşün yanlış olması tüm ümmetin bunca zamandır yanlış bir amel üzere olduğunu söylemektir ki Allah Rasûlüﷺ “Allah ümmetimi dalalet üzere toplamaz.”⁴³ buyurarak böyle bir durumun fiilen gerçekleşmesinin imkansız olduğunu haber vermiştir.

Meseleye ayetlerin iniş yılları itibariyle bakıp “لا يمسه إلا المطهرون” ayeti hicretten önce Mekke'de, abdest ayeti ise Medine'de nazil oldu, dolayısıyla Mekke'deyken abdest hükmü sabit olmadığından Mekke'de nazil olan Vakıa 79 abdestsiz Kur'an'a dokunup dokunmamakla ilgili olamaz, deyip itiraz edenlerin yaklaşımı da doğru değildir. Zira yukarıda bu hükmün ayetle değil, sünnetle sabit olduğunu ifade etmiştik. Buna binaen itirazda dile getirilen ayetlerin farklı zamanlarda inmeleri ‘abdestsiz Kur'an'a dokunulmaz’ hükmünü geçersiz kılmaz. Ancak bu itirazda sünnetin başka bir boyutunu görmezden gelme durumu söz konusu olduğundan buna da cevap vermeyi uygun görmekteyiz.

Allah Teâla tarafından peygamberlere indirilen vahiy iki kısımdır. Bir ilahi kitabın ayeti olarak inen vahye metlûv(kıraat olarak okunan), bunun dışındakilere gayr-i metlûv(kıraat edilmeyen) vahiy denir. Allah Rasûlü'neﷺ gelen vahiy sadece Kur'an değildir. Eğer böyle olsaydı Kur'an'da olmayan birçok hususla alakalı Allah Rasûlüﷺ kendi arzusuna göre amel eder, bunu ümmetine anlatırdı. Örneğin namazların rekat sayılarını ve nasıl kılınacağını, zekatın ne kadar verileceğini, haccın nasıl yapılacağını ve bunun gibi Kur'an'da zikri geçmeyen birçok hususu kendisi eda etmiş ve ümmetine Allah'ın emri olarak anlatmış olurdu ki bu, bir delil

olmadan Allah adına konuşmak demektir. Allah Teâla “لَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ” / Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı, mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik.”⁴⁴ ayetleriyle böyle bir durum olması durumunda peygamberin başına neler geleceğini haber vermiştir. Ayette zikredilen durumlar meydana gelmediğine göre Allah Rasûlü ﷺ’nün İslam adına ne amel yaptıysa hepsini Allah Teâla’nın vahyi ile yaptığı anlaşılmaktadır. Asla hevasından konuşmayıp sadece Allah Teala’nın bildirdiklerini anlatan⁴⁵ bir peygamber için böyle bir şey nasıl düşünülebilir? Ayrıca vahiy sadece kitap olarak indirilen ayetler olsaydı kendisine kitap verilmeyen peygamberlerin vahiy almadığından peygamber olmaması gerekirdi. Halbuki Allah Teâla, “مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ” / Sana ancak, senden önceki peygamberlere söylenenler söylenmektedir.”⁴⁶ buyurarak her peygambere aynı vahyi indirdiğini haber vermiş, “أَوَّلِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْهُمْ أَقْتَدَهُ” / İşte, o peygamberler, Allah’ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy.”⁴⁷ buyurarak Allah Rasûlü’ne ﷺ onların yolundan ayrılmamasını emretmiştir.⁴⁸

Kur’an’da zikri geçmeyen birçok amel gayri metlûv vahiy ile sabit olduğu bilindiğine göre abdest ayeti nazil olmadan önce Allah Rasûlü’ne ﷺ abdestin öğretilmesi gayet tabiidir. Aksi takdirde Mekke’de kılınan namazların abdestsiz kılındığını söylememiz gerekir ki bu büyük garabet olur. Hadislerde ise namazın farz olduğundan beri abdestin bulunduğu dair deliller mevcuttur:

- Bir defasında Cerir b. Abdullah(r.a) abdest alıp mestleri üzerine mesh edince, bu meshin caiz olmadığını, abdest ayetiyle bunun nesh olduğunu söyleyen bir grup Cerir’in(r.a) bu ameline karşı çıktılar. Bunun üzerine Cerir(r.a) “Allah Rasûlü’nü ﷺ böyle yaparken gördüğüm halde ben neden mesh etmeyeyim?” deyince bu kişiler “Senin dediğin Maide suresi nazil olmadan önceydi.” diyerek mestler üzerine mesh hükmünün nesh olduğuna işaret ettiler. Cerir (ra.) ise cevap olarak “Ben Maide suresi nazil olduktan sonra Müslüman oldum.” diyerek mesh hükmünün nesh olmadığını belirtti.⁴⁹ Bu rivayet aslen konumuzla alakalı değildir. Ancak rivayette abdest ayeti inmeden önce de abdestin uygulandığına işaret vardır. Zira itiraz edenler ‘senin Allah Rasûlü’nü ﷺ gördüğün bu hal ayetin nüzülünden öncedir’ diye karşı çıkarken Cerir de(r.a) ‘ayetten önce abdest yoktu’ diye itiraz etmemiş, ayetten sonra da mesh hükmünün devam ettiğini belirtmiştir.⁵⁰
- Allah Rasûlü ﷺ bir defasında abdest azalarını üçer defa yıkayarak abdest aldıktan sonra “Bu benim ve benden önceki nebilerin abdestidir.” buyurdu.⁵¹ Bir diğer rivayette “Benim ve Halilullah İbrahim’in abdestidir.” buyurdu.⁵²
- Zeyd b. Harise, vahyin ilk geldiği sıralarda Cebrail’in Allah Rasûlü’ne ﷺ gelerek abdest ve namazı öğrettiğini belirtmektedir.⁵³
- Yukarıda zikrettiğimiz Hz. Ömer’in Müslüman olma hadisesinden Mekke döneminde de abdestin olduğu anlaşılmaktadır.

Bu deliller, abdestin ayet nazil olunca sabit olmadığını, ondan önce de bilindiğini göstermektedir. Velew ki abdestin önceden olmadığı var sayılsa bile abdestsiz Kur’an’a

dokunmama hükmü yine ortadan kalkmaz. Zira Yemen’e sahabe gönderilirken yazılan mektupta abdest emri yer almaktadır ve başka beldelelere sahabelerin gönderilmesi hicretten çok sonraları olmuştur.

Abdest emri önceden mevcut olduğu halde ayetin sonradan nazil olmasında ise bazı hikmetler aranabilir. Örneğin abdest emrinin önemine vurgu yapılmak istenmiş olabilir. Zira abdest müstakil bir ibadet değil namaza tâbi olduğundan hafife alınabilir, vahiy döneminden uzaklaştıkça bu konuda gevşeklik meydana gelebilirdi. Ancak ayetle bunun da kat’i surette yerine getirilmesi gereken bir emir olduğu belirtilmiştir.⁵⁴

Hülasa

Kur’an-ı Kerim’e göre de Kur’an’a abdestsiz dokunmak caiz değildir. Vakıa suresindeki ayette zikredilen “tertemiz varlıklar”ın insan yerine melekler kabul edilmesi durumunda da hüküm değişmez. Zira bu konuda sahih hadisler mevcuttur ve müçtehit alimler da bu minvalde icmaya yakın olacak şekilde ittifak etmişlerdir. “لا يمسه إلا المطهرون” ayeti bu konuda kat’i bir delil teşkil etmese de Kur’an’a abdestsiz dokunulabileceğine değil dokunulamayacağına işaret eder.

1. el-Vâkıa 56/79.

2. Kollektif, *Dini Cevaplar 2* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2023), 305.

3. el-Âraf 7/157.

4. en-Nisa 4/115.

5. el-Haşr 59/2

6. el-Vâkıa 56/79.

7. el-Vâkıa 56/77-80.

8. el-Yunus 10/61.

9. el-Burûc 85/21-22.

10. ez-Zuhruf 43/2-4.

11. el-Vâkıa 56/75-76.

12. el-Vâkıa 56/81.

13. Ebû’s-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ânî-l-‘azîm ve’s-seb’i’l-meşânî* (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 2010), 26/369.

14. el-Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ânî-l-‘azîm ve’s-seb’i’l-meşânî*, 26/370.

15. Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm (Abdiddâim) el-Halebî Semîn el-Halebî, *ed-Dürri’l-maşûn fî ‘ulûmi’l-kitâbi’l-meknûn* (Beyrut: Daru’l-Kalem, 2011), 10/223.

16. Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *’Umdetü’l-kârî fî şerhi Şahîhi’l-Buḥârî* (Kahire: es-Seḥhâr li’t-tıba’a ve’n-neşr, 2012), 3/556.

17. el-Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ânî-l-‘azîm ve’s-seb’i’l-meşânî*, 26/367.

18. Ebû’l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Menârü’l-envâr* (Dâru’l-Lübab, 2020), 96.

19. Muhammed Zekerıyyâ Kandehlevî, *Evcezü’l-mesâlik ilâ Muvaṭṭa’i Mâlik* (Dimeşk: Daru’l-Kalem, 2010), 4/221.

20. el-Bakara 2/197.
21. el-Bakara 2/228
22. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-maşûn fî 'ulûmî'l-kitâbi'l-meknûn*, 10/224-25.
23. el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, 26/367.
24. el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, 26/367.
25. Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr fî şerhi Uşûli'l-Pezdevî* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2012), 2/306.
26. el-Mâide 5/38.
27. Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıp el-İsfahânî, *Müfredât-ı-Elfâzi'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru'l-Kalem, 2009), "mss", 766.
28. el-Mâide 5/6.
29. er-Râgıp el-İsfahânî, *Müfredât-ı-Elfâzi'l-Kur'ân*, "thr", 525.
30. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmî'l-Kur'ân* (Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 2012), 20/221.
31. Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1987), 8/152; el-Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, 20/220-21.
32. Kandehevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvatta'i Mâlik*, 4/218.
33. el-Vâkıa 56/79.
34. Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'* (Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "Kur'an", 1.
35. el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, 26/369.
36. Kandehevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvatta'i Mâlik*, 4/217.
37. İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, "Kur'an", 1.
38. Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî İbn Abdilber, *et-Temhîd limâ fî'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd* (Kahire: el-Fârûk'ül-Hadisiyye li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr, 2001), 6/7-8.
39. Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004), 1/221(No: 440).
40. ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, 1/222(No:441).
41. Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Meydânî el-Guneymî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitab* (Medine: Dâru's-Sirâc, 2010), 2/87; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'd-Diyâ, 2020), 1/383; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Serhi'l-kebîr* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011), 1/206; Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ' 'ani'l-İknâ'*. (Suud-i Arabistan: Vezâratü'l-Adl, 2006), 1/312.
42. Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *el-Muḥallâ* (Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 2005), 1/74-75.
43. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-şahîḥ* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2008), "Fiten", 7.
44. el-Hâkka 69/44-46.
45. en-Necm 53/3-4.
46. el-Fussilet 41/43.
47. el-En'âm 6/90.
48. Gayri metlûv vahyin bir çok delili mevcuttur ancak asıl konumuz bu olmadığı için metindeki malumatla iktifa edilmiştir.

49. Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996), "Tahare", 59(No:154).
50. Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Ğureri'l-aḥkâm* (İstanbul: Harf İlmi Araştırma ve Geliştirme Merkezi, 2022), 1/124.
51. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2008), 10/27(No:5735).
52. Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2009), "Tahâret", 47(No:419).
53. Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, 29/25(No:17480).
54. Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Ğureri'l-aḥkâm*, 1/125.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsned-i Ahmed*. 52 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2. Basım, 2008.

Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-. *Rûḥu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Ḳur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-meşânî*. 30 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1. Basım, 2010.

Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-. *'Umdetü'l-kârî fî şerhi Şahîhi'l-Buḥârî*. 23 Cilt. Kahire: es-Sehhâr li't-tuba'a ve'n-neşr, 1. Basım, 2012.

Buhârî, Alâüddîn Abdülâzîz b. Ahmed b. Muhammed el-. *Keşfü'l-esrâr fî şerhi Uşûli'l-Pezdevî*. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1. Basım, 2012.

Buhûfî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-. *Keşşâfü'l-kınâ' 'ani'l-İknâ'*. 15 Cilt. Suud-i Arabistan: Vezâratü'l-Adl, 1. Basım, 2006.

Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-. *Sünenü'd-Dârekutnî*. 6 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1. Basım, 2004.

Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-. *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım, 2011.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1996.

Guneymî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Meydânî el-. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitab*. 6 Cilt. Medine: Dâru's-Sirâc, 2010.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *et-Temhîd limâ fî'l-Muvaṭṭa' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. 18 Cilt. Kahire: el-Fârûk'ül-Hadisiyye li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr, 4. Basım, 2001.

İbn Hacer el-Heytemî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'd-Diyâ, 1. Basım, 2020.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muḥallâ*. Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 2005.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî. *Sünen-i İbn Mâce*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 5. Basım, 2009.

İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Zâdü'l-Mesîr*. 9 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 4. Basım, 1987.

İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvaṭṭa'*. 2 Cilt. Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1996.

İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıp el-. *Müfredât-ı Elfâzi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Kalem, 2009.

Kandehlevî, Muhammed Zekeriyâ. *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvaṭṭa'î Mâlik*. 18 Cilt. Dimeşk: Daru'l-Kalem, 2. Basım, 2010.

Kollektif. *Dini Cevaplar 2*. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 1. Basım, 2023.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-. *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1. Basım, 2012.

Molla Hüsrev. *Dürrü'l-hükkâm fî şerhi Ğureri'l-aḥkâm*. 3 Cilt. İstanbul: Harf İlmi Araştırma ve Geliştirme Merkezi, 1. Basım, 2022.

Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-. *Menârü'l-envâr*. 1 Cilt. Dâru'l-Lübab, 2. Basım, 2020.

Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm (Abdiddâim) el-Halebî. *ed-Dürrü'l-maşûn fî 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*. Beyrut: Daru'l-Kalem, 3. Basım, 2011.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-. *el-Câmi'u's-şâḥiḥ*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2008.

